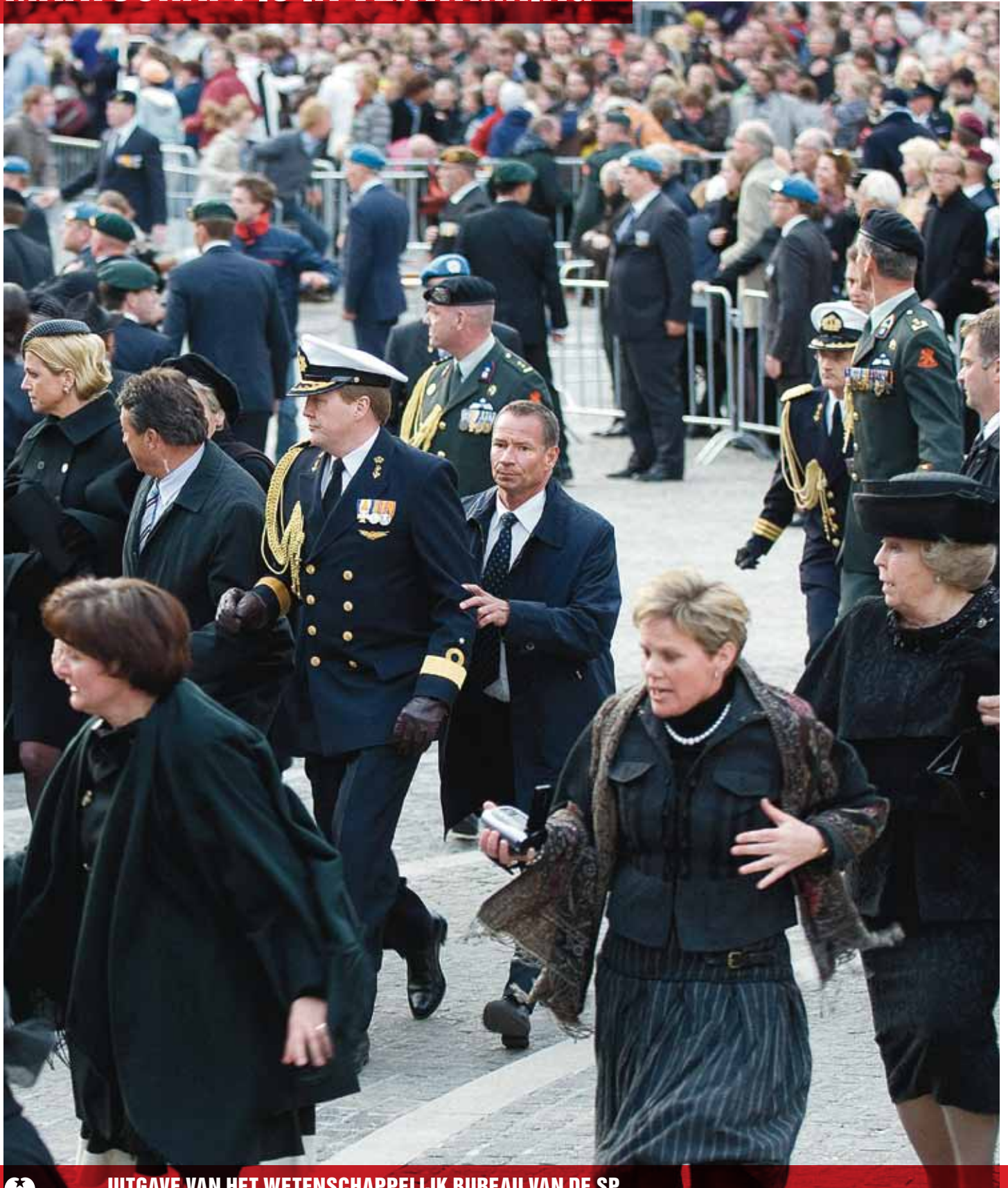


SPANNING

MAATSCHAPPIJ IN VERWARRING



UITGAVE VAN HET WETENSCHAPPELIJK BUREAU VAN DE SP

Verschijnt 11 keer per jaar, jaargang 13, nummer 9, oktober 2011

MAATSCHAPPIJ IN VERWARRING

De maatschappij is in verwarring. Veel zekerheden blijken heel wat minder zeker te zijn dan mensen jaren gedacht hebben. Wilders houdt zich niet aan zijn beloften, de pensioenen staan onder druk, de rechtsstaat wordt door de regering bedreigd, en tegen de stroom in won links in Denemarken de verkiezingen.

Arjan Vliegthart geeft een samenvatting en de belangrijkste conclusies uit het door hemzelf, Johan van den Hout en Ronald van Raak geschreven SP-rapport 'Nog meer gebroken beloften van Geert Wilders' (zie www.sp.nl/service/rapport/). Kiezers die op Wilders stemden omdat hij zijn sociale gezicht in de campagne benadrukte, zijn van een koude kermis thuis gekomen. De AOW-leeftijd mag nu toch omhoog, de aanbestedingen in het openbaar vervoer zijn geen breekpunt gebleken en zo sommen de schrijvers nog een kleine 180 punten op. De reactie van de PVV-voorman op het rapport was typerend. Hij noemde het bagger en zonde van het geld maar inhoudelijk ging hij er niet op in. Verwarrend voor mensen die in hem een betrouwbare redder van het vaderland zagen.

Verwarrend zijn ook de discussies over de pensioenen. In de media is een beeld geschetst van een strijd om de macht binnen de vakcentrale FNV tussen de twee kemphanen Henk van der Kolk en Agnes Jongerius. En daarbij is ook vaak verwezen naar de babyboom-generatie, de mensen die zijn geboren tussen 1945 en 1955, als een groep die hardnekkig vasthoudt aan verworven rechten en de jongeren de dupe laat zijn van haar behoudzucht. Econoom David Hollanders laat echter zien dat de strijd tegen het pensioenakkoord die binnen de vakbeweging wordt gevoerd een terechte strijd is, want compromissen sluiten is goed maar alles weggeven is dom.

Nog meer verwarring beschrijft Arjan Vliegthart vervolgens over het pokerspel dat de regering speelt rond uitspraken van de rechter. Toen het hoogste rechtscollege van ons land de uitspraak deed dat de ID-kaart gratis moest zijn omdat de overheid zelf van de burgers verlangt dat ze die hebben, joeg de regering in no time een wet door de Kamer om deze uitspraak met terugwerkende kracht te ontcrachten. Voor de burger verwarrend, want wat is een uitspraak van rechters zo nog waard? En hoe betrouwbaar is de overheid?

In Denemarken is een zusterpartij van de SP tot de nieuwe regering toegetreden. Een unieke gebeurtenis in een verwarrend tijdperk waarin ondanks de crisis rechts toch overal een grote broek aantrekt. Diederik Olders beschrijft de situatie in Denemarken en hoe de nieuwe regering daar weer hoop brengt bij mensen.

Maatschappelijke verwarring is lastig, lijkt vervelend maar biedt over het algemeen zelf ook de aanknopingspunten om uit de verwarring te komen. Geert Reuten laat in een moeilijk maar ook heel leerzaam artikel nog eens zien wat de waarde van de economische analyse van Karl Marx is voor mensen die willen begrijpen hoe het kapitalisme in elkaar steekt. In het Rijke Rooie Leven laat Sjaak van der Velden Rotterdamse punx uit de jaren tachtig aan het woord over hun wantrouwen tegenover linkse intellectuelen.

INHOUD

3	WILDERS EN ZIJN GEDOOGSTEUN AAN HET KABINET
8	AFWIJZING PENSIOENAKKOORD IS VOLKOMEN TERECHT
11	RECHTSSTAAT ONDER DRUK
12	DENEMARKEN
14	KARL MARX: ANALYSE VAN DE KAPITALISTISCHE DUALITEIT
18	HET RIJKE ROOIE LEVEN DEEL 72
20	OPINIE: RON MEYER

COLOFON

Spanning wordt uitgegeven door het Wetenschappelijk Bureau van de SP

Een abonnement kost 12 euro per jaar voor SP-leden en 25 euro voor niet-leden. De betaling gaat per incasso.

Abonnementenadministratie

Vijverhofstraat 65
3032 SC Rotterdam

T (010) 243 55 40

F (010) 243 55 67

E administratie@sp.nl

Redactieadres

Vijverhofstraat 65
2032 SC Rotterdam

T (010) 243 55 35

E spanning@sp.nl

Redactie

Sjaak van der Velden

Arjan Vliegthart

Tekstredactie

Daniël de Jongh

Redactieraad

Hans van Heijningen

Tiny Kox

Ronald van Raak

Basisontwerp

Thonik en BENG.biz

Vormgeving

Antoni Gracia

Robert de Klerk

Gonnie Sluijs

Foto cover

Herman Wouters / Hollandse Hoogte



TUSSEN WOORD EN DAAD:

WILDERS EN ZIJN GEDOOGSTEUN AAN HET KABINET

Tekst: Arjan Vliegenthart

In het eerste jaar als gedoogpartner brak de PVV meer dan 180 maal met het eigen verkiezingsprogramma. Dat is veel, ook in een land waar politieke partijen geen absolute meerderheden halen en dus per definitie compromissen moeten sluiten. Wilders legt hierover opvallend genoeg geen verantwoording af. Waar VVD- en CDA-ministers verantwoording afleggen over hun beleid, duikt Wilders weg voor elke verantwoordelijkheid. Hij mijdt publieke debatten en houdt zijn mensen er ook bij vandaan. Hoogste tijd om de daden van de PVV voor het voetlicht te brengen en de PVV uit te nodigen voor een open debat. Want politiek zonder verantwoording past niet in een democratie.

Tijdens de politieke beschouwingen afgelopen maand was het weer raak. Geert Wilders domineerde het debat

over de miljoenennota en de toekomst van Nederland. Niet vanwege zijn inhoudelijke inbreng, maar vooral

door zijn taalgebruik en zijn aanvallen op iedereen met wie hij het niet eens was. Het moet gezegd, de strategie

legt hem vooralsnog geen windeieren. In de peilingen staat de PVV nog steeds op een bescheiden winst ten opzichte van de verkiezingen van vorig jaar.

Toch bladdert de glans van de beeldvorming rond de PVV af. Dat zit vooral in het feit dat er een almaar groeiende kloof is ontstaan tussen wat Wilders zegt en wat Wilders doet. Het sociale karakter van de PVV, waar hij tijdens de verkiezingscampagne van 2010 zoveel nadruk op legde, verhoudt zich slecht met het huidige regeringsbeleid van bezuinigingen die vooral ten koste gaan van de meest kwetsbaren in ons land. Hoewel Wilders daar bij tijd en wijle de aandacht effectief van weet af te leiden, worden de gevolgen van de bezuinigingen steeds duidelijker, ook bij een deel van zijn eigen achterban.

PROTESTERENDE BUSCHAUFFEURS

Neem nu de buschauffeurs in Den Haag. Vorig jaar al, tijdens een gemeenteraadsdebat over de toekomst van het lokale openbaar vervoer en de Haagse Trammaatschappij (HTM), liepen boze bus- en tramchauffeurs weg toen de woordvoerder van de PVV het woord kreeg. De PVV had namelijk in het verkiezingsprogramma beloofd de vervoersbedrijven in Den Haag, Rotterdam en Amsterdam (de HTM, RET en GVB) te beschermen tegen de verplichte aanbestedingen. Deze aanbestedingen zouden de kwaliteit van het openbaar vervoer in deze steden uithollen en de arbeidsvoorwaarden van het personeel versralen. Als gedoogpartij liet de PVV dit standpunt echter varen en stemde de fractie in met bezuinigingen van 120 miljoen op het lokale ov en verplichte aanbesteding ervan.

Dat is echter nog niet het opmerkelijkste. Partijen hebben immers het recht om hun standpunten te wijzigen, bijvoorbeeld omdat ze op basis van nieuwe informatie een andere positie willen innemen. Het kan ook gebeuren dat partijen bepaalde standpunten tijdelijk moeten laten varen, omdat zij in coalitieverband bepaalde afspraken hebben gemaakt. Daarbij is het vaak een kwestie van geven en nemen. Sommige standpunten moeten dan worden opgeschort, omdat partijen er iets anders voor in de plaats hebben gekregen. Maar

NOG MEER GEBROKEN BELOFTEN VAN GEERT WILDERS

**DE POLITIEKE KEUZES VAN DE PVV,
JANUARI 2011-JULI 2011**

daarover leggen zij dan wel verantwoording af. En juist dat weigert de PVV. Zo wilde Tweede Kamerlid Richard de Mos de handtekeningen van boze buschauffeurs niet aannemen. Terecht schreef de voorzitter van de ondernemingsraad Leo Donk dat het toch de dure plicht van de PVV was om 'direct uit te leggen waarom de PVV is gedraaid in de aanbestedingsopvatting voor het ov'. De buschauffeurs hadden zich immers in hun stemgedrag mede laten leiden door de opvattingen van de PVV op dit punt. De buschauffeurs vingen echter bot. De Mos had geen tijd vanwege 'verplichtingen elders'.

DE KLOOF TUSSEN VERKIEZINGSBELOFTEN EN DE REALITEIT

Deze gang van zaken is kenmerkend voor de manier waarop de PVV met veel van haar sociale beloften omgaat. Ook voor huurders, mensen met een handicap en politieagenten doet Wilders niet wat hij heeft beloofd. In 2010 toonde de PVV in aanloop naar

de verkiezingen twee gezichten. Geert Wilders sprak niet alleen hardvochtige taal richting moslims maar hij had ook warme woorden over voor de hardwerkende burgers. De PVV zou een sociale partij zijn, die opkomt voor gewone mensen en wil strijden tegen de afbraak van de sociale zekerheid. Het verkiezingsprogramma van de PVV verwoordde op een aansprekende wijze de gevoelens van veel mensen in ons land:

'De Partij voor de Vrijheid zet zich in voor de verdediging van onze verzorgingsstaat. Onze met veel moeite opgebouwde verzorgingsstaat is een bron van trots. Alleen de PVV komt op voor het behoud van de verzorgingsstaat. De Partij voor de Vrijheid vecht keihard voor behoud van de AOW op 65 jaar. Voor de PVV is de handhaving van deze ouderdomsvoorziening het enige breekpunt bij de formatie van een kabinet. Daarnaast wil de PVV een stringent beloningsbeleid voor de (semi) publieke sector, staatsondernemin-



20 april 2011. Personeel van de HTM in Den Haag protesteert tegen de dreigende aanbesteding. Ze kunnen fluiten naar de steun die Wilders hen beloofde.

gen en financiële instellingen met staatssteun. Voor hen geldt de Balkenendenorm als maximumsalaris en de bonuscultuur moet verdwijnen.’

Het was deze sociale agenda die veel kiezers, al dan niet in combinatie met zijn aanvallen op de islam, naar de PVV trok. Daarmee toonde Wilders zich overigens – om het vriendelijk te zeggen – een flexibel politicus. Toen hij namelijk in 2004 de VVD verliet, deed hij dat met standpunten die de meeste VVD-ers te rechts waren. Zo pleitte Wilders ervoor om Turkije nooit toe te laten tot de Europese Unie, ontwikkelingshulp te halveren en de maximumsnelheid op snelwegen te verhogen, maar ook om het minimumloon af te schaffen en het ontslagrecht te versoepelen. Sociale zekerheid maakt mensen volgens Wilders lui. Daar waar Wilders op de eerste drie punten zijn standpunten handhaafde, draaide hij als een blad aan een boom waar het ging om de

sociaal-economische agenda. Tegelijkertijd benadrukte de PVV het belang van goede zorg voor vooral ouderen en nam hij op dit terrein diverse standpunten van de SP over.

DE SUCCESSEN VAN DE PVV

De verkiezingen van 2010 waren een groot succes voor de PVV. De partij verdrievoudigde bijna en ging van 9 naar 24 zetels. Daarmee werd de PVV de derde partij van het land, na de VVD en de PvdA en voor het CDA. Tegelijkertijd zijn 24 zetels bij lange na niet genoeg voor een absolute meerderheid in het parlement. Wie in Nederland wil regeren, moet compromissen sluiten. Dat geldt ook voor de PVV. Sinds oktober 2010 wordt ons land bestuurd door een regering van VVD en CDA, die via een gedoogakkoord wordt gesteund door de PVV. In dit akkoord zijn afspraken vastgelegd over bezuinigingen, immigratie en veiligheid. Op veel andere onderwerpen, zoals zorg, onderwijs en sociale zekerheid, heeft de PVV de handen

vrij. Hier zou Wilders zijn belofte kunnen waarmaken dat hij staat voor de belangen van gewone mensen. Maar doet hij dat ook?

Geert Wilders kan zich terecht beroepen op een aantal successen, zoals het in stand houden van de hypotheekrenteaftrek en het ontslagrecht. Bij dat laatste punt geldt overigens wel dat de partijen die zich in de laatste campagne hadden uitgesproken tegen het morrelen aan het ontslagrecht een meerderheid kregen in het parlement (SP, PvdA, PVV, ChristenUnie en de Partij voor de Dieren, samen goed voor 76 zetels). Daarnaast heeft het kabinet-Rutte-Verhagen de kilometerheffing in de ijskast gezet en experimenteert de regering met verhoging van de maximumsnelheid op diverse snelwegen.

Daarnaast leek het er ook een tijd op dat de PVV met het AOW-dossier een half succes zou kunnen boeken. De



Foto: JaviC / Flickr

verhoging van de AOW-leeftijd met één jaar zoals in het gedoogakkoord werd afgesproken, was meer dan de PVV garandeerde in haar verkiezingsprogramma, maar minder dan VVD en CDA wilden. Toch haalden Wilders en de zijnen op dit terrein bakzeil, toen de regering met steun van de PvdA de AOW-leeftijd wel met twee jaar kon verhogen. Dit pensioenakkoord was dan ook voor Wilders aanleiding om bij de laatste Algemene Politieke Beschuwingen de PvdA en haar politiek leider Job Cohen weg te zetten als 'de grote gedoger'. Zonder de steun van de PvdA zou immers de AOW niet met twee jaar, maar met één jaar zijn verhoogd en zou het Europese noodpakket voor Griekenland niet door het parlement zijn gekomen. Dat is zonder meer waar, maar de lijst van punten waarop de PVV overeenstemming heeft bereikt met de regeringspartijen VVD en CDA is veel langer. Wat daarbij vooral opvalt, is dat ook op punten waarop de PVV geen afspraken heeft gemaakt met de regering, Wilders en de zijnen gewoon met de regering meestemmen. Zelfs wanneer dat tegen het eigen verkiezingsprogramma ingaat.

DE GEBROKEN BELOFTEN VAN WILDERS

Het afgelopen jaar hield het Wetenschappelijk Bureau bij hoe Wilders in de Tweede Kamer stemde en vergeleek dat met de beloften die de PVV in haar verkiezingsprogramma van 2010 had gedaan. Daarvoor analyseerden wij alle moties die in de Tweede Kamer waren ingediend, meer dan 2000 in totaal. Moties zijn uitspraken van de Kamer over het te voeren beleid en bij uitstek geschikt om politieke beloften te toetsen aan de politieke realiteit.

De eerste maanden waren niet best, zo lieten we zien in ons onderzoek De gebroken beloften van Geert Wilders (februari 2011). Daarin meldden we hoe Wilders en de zijnen hadden gestemd over de moties die gedurende de eerste drie maanden van deze regering waren ingediend. We telden zo'n 60 gebroken beloften. Een hoge score, maar wellicht ietwat goed te praten als 'beginnersfouten'. Wat er echter op volgde, bleek niet beter maar slechter te zijn. In Nog meer gebroken beloften (oktober 2011) namen we alle moties onder de loep

die tussen januari en juli 2011 in de Tweede Kamer zijn ingediend. Het resultaat: meer dan het dubbele aan gebroken beloften. Zelfs bij voorzichtige telling komen we in één jaar op 180 gebroken beloften uit. Wilders blijkt een veelpleger als het gaat over het breken van verkiezingsbeloften. Het blijken geen beginnersfouten maar bewuste keuzes om anders te handelen dan eerder was beloofd. Een zevental voorbeelden:

1. De PVV zegt een einde te willen maken aan de graai- en bonuscultuur, maar heeft hier weinig laten zien. De PVV stemde vorig jaar níet tegen de invoering van de Balkenendenorm in de zorg en de cultuursector. Vier voorstellen om – conform de aanbevelingen van de commissie De Wit – betere regels te stellen en een eerlijker beloningsbeleid in de financiële sector af te dwingen kregen níet de steun van de PVV. Hetzelfde geldt voor voorstellen om de salarissen van zorgmanagers (met 230.000 euro ruim boven de Balkenendenorm) aan te pakken en dat geld in te

zetten voor échte zorgmedewerkers. Een declaratieplafond voor onderwijsbestuurders (bepleit na de schandalen bij Inholland) werd door de PVV eveneens afgewezen. Dit zijn overigens allemaal punten die niet in het regeer- of gedoogakkoord zijn vastgelegd en waar de PVV dus vrij was om haar eigen standpunt te bepalen.

2. Tijdens de verkiezingscampagne beloofde de PVV: 'Geen uitbreiding van de marktwerking in de ziekenhuissector.' Begin november 2010 stelde PVV-zorgwoordvoerder Fleur Agema echter dat 'de PVV zich heeft laten overtuigen van het nut van marktwerking in de curatieve zorg'. De PVV voorkomt niet dat zorgverzekeraar Uvit veertig EHBO-posten wil sluiten, of dat het verdelen van de publieke AWBZ-gelden wordt overgeheveld naar commerciële zorgverzekeraars. In de tandheelkunde mag geëxperimenteerd worden met vrije tarieven, vanaf 2012 mag met steun van de PVV marktwerking worden ingevoerd. Ook vrije marktwerking in de geneesmiddelenvoorziening wordt met steun van de PVV ingevoerd.
3. De PVV ging akkoord met de bezuinigingen op de sociale werkplaatsen. De regering liet bij herhaling weten dat 'niemand in de WSW zijn baan kwijt zou raken', maar toen een motie met precies die woorden werd ingediend stemde de PVV tegen. Ook het wegvallen van de vervoersvoorziening voor mensen in de WSW werd door de fractie niet voorkomen. In maart liet de PVV weten geen behoefte te hebben aan informatie over de gevolgen van deze bezuinigingen voor de werknemers. Het 'niet willen weten' lijkt een trend. Het kabinet wil bij de Wet Werk en Bijstand een 'huishoudenstoets' invoeren, die mensen dwingt om werk te zoeken. De PVV was niet bereid de gevolgen van deze toets te laten onderzoeken.
4. Volgens het regeerakkoord wordt de studiebeurs voor de bachelorfase gehandhaafd, maar wordt

voor de masterfase een leenstelsel ingevoerd. Dit is in strijd met de belofte in het PVV-verkiezingsprogramma dat de studiefinanciering wordt gehandhaafd. Zelfs een voorstel om dit leenstelsel nog niet in te voeren voordat de WO-bachelorfase voldoende is ontwikkeld kon echter niet rekenen op steun van de PVV. De fractie stemde vorig jaar wel alvast in met verhoging van de collegegelden.

5. Vorig jaar stond de PVV nog pal voor het personeel van de gemeentelijke vervoersbedrijven in Den Haag, Rotterdam en Amsterdam. Na de verkiezingen is de beloofde steun weggesmolten. Wilders geeft nu steun aan liberalisering van deze bedrijven. Een motie om de verplichte aanbesteding af te schaffen kreeg geen steun van de PVV. Een voorstel om eerst te bepalen wat de minimale kwaliteit van het openbaar vervoer in die grote steden zou moeten zijn, werd door de PVV eveneens verworpen.
6. De PVV was in de verkiezingstijd kampioen dierenrechten. Na de verkiezingen veranderde dat snel. De fractie stemde tegen verplichte brandbestrijdingsmiddelen in stallen – terwijl daar de laatste vijf jaar ruim 700.000 dieren levend zijn verbrand. De partij stemde tegen betere controle op de intensieve veehouderij, tegen een voorstel om de dierenwelzijnsregels aan te scherpen, tegen plannen om gaandeweg een einde te maken aan de bio-industrie.
7. Wilders noemde het migratiebeleid de lakmoesproef voor dit kabinet: 'De afspraken uit het gedoogakkoord moeten worden nagekomen, alleen daarom geven wij steun aan dit kabinet en de bezuinigingen van 18 miljard. Laat dat glashelder zijn.' Het gedoogakkoord tussen PVV, CDA en VVD stelt echter dat er hoe dan ook niet getornd wordt aan het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Ook stelt het akkoord dat voor het terugdringen van gezinshereniging de betreffende Europese richtlijn zal moeten worden gewijzigd. Dit betekent dat de eerste negen

punten uit het PVV-immigratieplan van 18 punten feitelijk onhaalbaar zijn. Er komt geen immigratiestop, ook niet voor mensen uit islamitische landen. Daarover hoeven we niet treurig te zijn, maar het was wel een belofte van Wilders aan de kiezer die hij niet nakomt – en dat is waar Wilders op mag worden afgerekend.

TOT BESLUIT

Zoals gezegd: wie in Nederland wil regeren, moet compromissen sluiten. Daar is niets mis mee. Compromissen zijn niet per definitie besmet. Je mag echter wel verwachten dat partijen bereid zijn daarover verantwoording af te leggen. Wat is er ingeleverd en wat krijgt de partij ervoor terug? En juist daar wringt bij de PVV de schoen. Wilders en de zijnen mijden het publieke debat. Door de gedoogconstructie zijn er geen PVV-ministers die in de Kamer ter verantwoording kunnen worden geroepen. Juist daarom is een analyse van het stemgedrag van de PVV zo interessant. Daden zijn in de politiek belangrijker dan woorden. De PVV heeft lange tijd het imago op willen houden van een sociale partij met een hekel aan de islam. Dat laatste is gebleven, maar van het sociale gezicht van de partij is weinig meer over. Toen Wilders in 2004 uit de VVD stapte, werd hij de rechtsbuiten van de Nederlandse politiek. Dat kan. In de jaren daarop veranderde de PVV op belangrijke punten van standpunt. Ook dat mag, je zou het zelfs voortschrijdend inzicht kunnen noemen. Nu de PVV echter aan de macht is, is zij hard op weg opnieuw de rechtsbuiten van de politiek te worden. De PVV is terug bij af. Dat schreeuwt om uitleg, juist omdat Henk en Ingrid er niet beter van worden. De PVV is een onversneden rechtse partij als het gaat om sociaal-economisch beleid. Haar stemgedrag spreekt boekdelen. Als Wilders het daar niet mee eens is, is het aan hem om uit te leggen wat er niet klopt. Zolang hij dat niet doet, geldt de regel dat wie zwijgt toestemt.



Foto: veen-goos / Hollandse Hoogte

Met adviseurs als Jorritsma van de VVD had Jongerius kunnen weten dat ze in de problemen zou komen.

AFWIJZING PENSIOENAKKOORD IS VOLKOMEN TERECHT

Tekst: David Hollanders, postdoc onderzoeker economie bij TiasNimbas/ Universiteit van Tilburg

Indien twee partijen met volstrekt tegengestelde belangen beide goed onderhandelen, is een compromis het resultaat. Geen van beide krijgt dan wat men wil. En een goed compromis is dan de eerlijke verdeling van teleurstellingen. Zo is het niet gegaan bij de onderhandelingen tussen werkgevers en vakbonden over het pensioenakkoord. Hierbij hebben werkgevers namelijk een grote overwinning geboekt ten koste van werknemers. De afwijzing door Abvakabo en FNV Bondgenoten van het pensioenakkoord is dan ook volledig terecht.

De afgelopen maanden onderhandelden werkgevers en werknemers met elkaar over het pensioenstelsel. Werkgevers en werknemers zijn op dit moment samen verantwoordelijk voor het beheer van de pensioenfondsen. Aanleiding voor deze onderhandelingen is het feit dat de pensioenfondsen te weinig geld in kas hebben om de beloften die in het verleden gedaan zijn gestand te doen. Op dit moment is dat niet een acuut probleem. Er is genoeg geld om aan de lopende verplichtingen te voldoen, maar aangezien pensioenfondsen tot in de verre toekomst verplichtingen hebben, is het niet vreemd dat daar iets aan moet worden gedaan.

Nu zijn de beloften overigens wat vaag, wat meteen al een tweede probleem is van pensioenfondsen. Pensioenfondsen garanderen een nominaal pensioen maar hebben nadrukkelijk de ambitie om het pensioen elk jaar te verhogen met de inflatie of de lonen (de zogenaamde

instantie dienen de verliezen verdeeld te worden tussen werkgevers en deelnemers. Verder is er nog de vergeten partij van de vermogensbeheerders, die in de publieke discussie ten onrechte volledig buiten schot blijft.

DE HUIDIGE OPLOSSING: WERKGEVERS EN VERMOGENSBEHEERDERS ONTZIEN

De vraag hoe de verliezen verdeeld moeten worden, dient voorafgegaan te worden door de vraag hoe ze ontstaan zijn. Een verlies ontstaat doorgaans niet vanzelf. Nu, er is in het verleden domweg te weinig premie betaald, te veel beloofd en te matig belegd.

Zo zijn de premies in de jaren tachtig en negentig aanzienlijk verlaagd. Pensioenfonds ABP verlaagde de premie met meer dan de helft en bij pensioenfonds Zorg en Welzijn werden de premies tussen 1980 en 1995 met een factor vijf verlaagd, naar vijf procent van het



Foto: Martijn Beekman / Hollandse Hoogte

Werkgevers, de minister en Agnes Jongerius kunnen het wel met elkaar vinden. De vakbondsleden hebben het nakijken.

indexatie). Dat hebben de pensioenfondsen ook altijd voorgespiegeld. En zoals een verzekeraar bij de verkoop van woekerpolissen niet weggomt met de verdediging dat in een voetnoot in de appendix van de bijlage staat dat de kosten 40 procent bedragen, zo zouden pensioenfondsen er niet zonder meer mee weg moeten kunnen komen dat in het pensioencontract staat dat indexatie voorwaardelijk is. Daarbij is indexatie geen royale geste van het pensioenfonds maar noodzakelijk om de koopkracht van het pensioen op peil te houden. Het is immers niet zo interessant of je over 30 jaar 2000 euro per maand ontvangt. Het gaat erom wat je daarvoor dan nog kopen kunt. Uiteindelijk is een nominale toezegging weinig waard. Inflatie holt de koopkracht van het pensioen uit.

Pensioenfondsen hebben een vermogen van rond de 800 miljard. Dat is net voldoende om de nominale toezeggingen te voldoen. Maar uitgaande van reële toezeggingen komen pensioenfondsen 250 miljard euro tekort. Dat is ongeveer 40 procent van het Nederlandse nationaal inkomen. Dat is, met andere woorden, redelijk veel.

En dus ligt de vraag voor hoe het verlies te delen. Daarvoor komen in totaal drie partijen in aanmerking. In eerste

pensioengevend salaris. Dat is volstrekt ontoereikend om een pensioen van 70 procent van het (midden)loon gedurende zo'n vijftien pensioenjaren te financieren. Zowel werkgevers als werknemers hebben hiervan profijt gehad, maar werkgevers (en daarmee aandeelhouders) het meeste. Zij betalen doorgaans tweederde van de pensioenpremie en hebben dus het meeste belang bij lagere premies. Onlangs stelde oud-directeur Vermogensbeheer van het ABP Jean Frijns dat de overheid alles bij elkaar 25 miljard aan het ABP onttrokken heeft. Wat meer is, sommige werkgevers hebben geld uit het fonds gehaald met de belofte bij te storten als de financiële positie zwakker zou worden. Die beloften worden nu vaak niet nagekomen.

Werkgevers dragen nu niet of nauwelijks bij aan de oplossing van het ontstane tekort. Terwijl dat een direct gevolg is van zowel de lage premies als niet nagekomen (bijstort)verplichtingen. Integendeel, in het pensioenakkoord wordt de premie bevroren, waarmee werkgevers ook maar meteen van alle risico's af zijn. Jean Frijns stelt hierover: 'Verbazend hoe makkelijk werkgevers onder hun pensioenlast uitkomen.' Dat is inderdaad verbazend. Het is ook een gotspe.

Zelf denken werkgevers daar anders over. Zij stellen dat zij nu historisch hoge premies betalen. Dat is behalve bezijden de waarheid (rond 1980 was het 25 procent, wat hoger is dan de voorgestelde 20 procent), ook bezijden het punt.

Werkgevers – samen met vakbonden verantwoordelijk voor de tekorten – worden bij het verdelen van de verliezen volledig ontzien. Professor economie Bernard van Praag stelt voorts dat de huidige 20 procent pensioenpremie alsnog te laag is om de daarmee opgebouwde toezeggingen te financieren.

Een tweede argument hebben werkgevers ook. Volgens hen kunnen de premies niet omhoog zonder bedrijven in problemen te brengen. Hier worden kunnen en willen door elkaar gehaald. Zolang er bonussen en dividenden uitgekeerd worden, kan de premie omhoog. Dat werkgevers dat niet willen, is wel begrijpelijk maar het is ook iets anders. Het pensioenakkoord is daarmee een afgetekende overwinning voor werkgevers. Behalve de rol van werkgevers is ook de rol van vermogensbeheerders van belang. Zij beheren het geld van de pensioenfondsen en krijgen daar veel geld voor. De totale kosten van vermogensbeheer worden door toezichthouder AFM op 4,5 miljard geschat. Dat is vele malen meer dan de Sociale Verzekeringsbank nodig heeft om de AOW-regeling uit te voeren. Tot indrukwekkende prestaties heeft uitbesteding daarbij ook niet geleid. Zo legden vermogensbeheerders als APG zich toe op het beleggen in Griekse obligaties en Amerikaanse hypotheekpakketjes. Wie veronderstelt dat vermogensbeheerders als APG en PGGM salaris inleveren en de kosten verminderen, heeft het bij het verkeerde eind. Behalve werkgevers worden ook vermogensbeheerders volledig ontzien.

Dat is des te meer van belang daar het een publiek geheim is dat vermogensbeheerders niet slechts uitvoeren wat pensioenfondsen van hen vragen. Vermogensbeheerders adviseren het pensioenfonds over het beleid dat zijzelf vervolgens uitvoeren. Die adviezen worden vaak klakkeloos overgenomen en uitgevoerd. Daarbij blijkt uit onderzoek van toezichthouder DNB dat vermogensbeheerders de afgesproken beleggingsmandaten alsnog oprekken of deze domweg niet nakomen. Kennelijk kan dat.

EEN BETERE OPLOSSING: VERLIEZEN EERLIJK VERDELEN

In een deugdelijk Pensioen-akkoord zouden werkgevers en vermogensbeheerders veel meer bijdragen dan ze nu doen. Indien de vermogensbeheerkosten bijvoorbeeld met 11 procent worden verlaagd, dan kan er tot in lengte van dagen geïndexeerd worden (wat jaarlijks 0,5 miljard kost). In een goed pensioenakkoord zouden de premies verhoogd worden tot bijvoorbeeld 25 procent zoals in 1980.

Werkgevers zouden risico blijven lopen of zij zouden, indien ze dat alsnog niet doen, in ieder geval plaats maken in het bestuur.

Werkgevers kunnen daarbij niet het volledige tekort betalen, daarvoor is het eenvoudiger te groot. Evenmin zou dat redelijk zijn. De vakbonden zijn immers om wat voor reden dan ook uiteindelijk akkoord gegaan met het premiebeleid. Pensioenfondsdeelnemers zullen daarom ook een bijdrage moeten leveren. En dat gebeurt ook allang door het langjarig uitblijven van indexatie. Volgens controleerbare berekeningen van de Nederlandse Bond voor

Pensioenbelangen zijn bijvoorbeeld ABP-gepensioneerden de afgelopen jaren twee maandsalarissen misgelopen en voorzien herstelplannen van de grootste vijf pensioenfondsen in nog eens een veelvoud daarvan de komende jaren.

Het pensioenakkoord is een riante overwinning voor werkgevers en daarmee een smadelijke nederlaag voor de vakbonden. Werkgevers zijn van alle risico's af, hoeven niet terug te betalen wat in het verleden te weinig bijgedragen is, betalen nog altijd een te lage premie en blijven onderwijl in het pensioenfondsbestuur zitten. Evenmin wordt er iets gevraagd van vermogensbeheerders die het pensioengeld zeer, zeer matig hebben belegd.

Als de werkgevers het akkoord alleen hadden mogen schrijven, was dit ongeveer het resultaat geweest. Je zou dan ook haast denken dat ze het alleen hebben geschreven. Professor Economie Sweder van Wijnbergen stelde dan ook dat werkgevers net iets te goed hebben onderhandeld. Dat kun je ze niet kwalijk nemen. Je kunt de vakbond wel kwalijk nemen dat ze dreigen in te stemmen met een waardeloos akkoord. En dat is pas werkelijk teleurstellend.

PENSIOEN EN AOW

Het Nederlandse pensioenstelsel bestaat – evenals dat in de meeste westerse landen – uit drie pijlers. De eerste pijler wordt gevormd door het staatspensioen, dat niets te maken heeft met het arbeidzame verleden van mensen. Iedereen die de leeftijd van 65 jaar bereikt ontvangt sinds 1957 van de overheid een voor iedereen gelijke uitkering, de AOW. De tweede pijler is een aanvullende uitkering uit de (overigens niet wettelijk verplichte) collectieve regeling waar ongeveer 90 procent van de werknemers onder valt. De derde pijler bestaat uit de individuele regelingen die iedereen naast de twee andere pijlers kan treffen voor de oudedagsvoorziening. Van de totale pensioenuitkeringen komt ongeveer de helft voor rekening van de WAO, 45 procent wordt gefinancierd uit de aanvullende pensioenen, en slechts 5 procent valt binnen de derde pijler. De afgelopen jaren is er een verschuiving opgetreden in de verhouding tussen de drie pijlers. De AOW-uitkeringen namen tussen 1995 en 2007 af als aandeel in het Bruto Binnenlands Product (van 5,5 procent naar 5,3 procent), terwijl de tweede en derde pijler tezamen stegen van 2,6 procent naar 3,5 procent van het BBP. De oorzaak van deze verschuiving is deels het gevolg van het feit dat steeds meer werknemers onder een collectieve pensioenregeling vallen. Deze ontwikkeling past echter ook goed in het neoliberale idee van een terugtrekkende overheid en zien we dan ook terug in veel Europese landen. Mensen zijn in de tweede en helemaal in de derde pijler zelf verantwoordelijk voor een goede regeling van de oudedagsvoorziening.

Als laatste concessie van de minister in de pensioendiscussie maakte hij bekend dat mensen fiscaal gunstiger mogen gaan sparen voor de derde pijler (de vitaliteitsregeling) maar dit is uiteraard vooral een regeling waarvoor de beter betaalden in aanmerking komen. Het betekent namelijk extra sparen bovenop de al betaalde pensioenpremie.

RECHTSSTAAT ONDER DRUK

Tekst: Arjan Vliegenthart, SP-Eerste Kamerlid Foto: Inge van Mill / Hollandse Hoogte

De huidige regering zet in op *law and order*. Burgers dienen zich aan de wet te houden. Daar is veel voor te zeggen. Echter, een regering die zelf het verkeerde voorbeeld geeft door uitspraken van onze belangrijkste rechtssprekende instanties inhoudelijk te negeren, moet niet raar opkijken als burgers dat voorbeeld volgen.

Minder dan twee weken had minister Donner van Binnenlandse Zaken nodig om met een noodwet te komen die het mogelijk maakt toch geld te vragen voor de identiteitskaart. De Hoge Raad had begin september geoordeeld dat de overheid voor deze ID-kaart geen kosten mag berekenen, omdat zij zelf van de burger vraagt dat deze zich kan identificeren. Het hoge reactietempo van de regering is des te opmerkelijker, omdat zij zelf eerlijk toegeeft geen rekening te hebben gehouden met de mogelijkheid van deze uitspraak. Maar in plaats van reflectie op de uitspraak van de hoogste rechtbank in Nederland en de gevolgen daarvan, kwam de regering met een wettelijke reflex om het financiële gat te dichten.

Met stoom en kokend water werd het wetsvoorstel door de Tweede Kamer behandeld. Zonder schriftelijke voorbereiding werd de wet binnen één dag afgehandeld. Fundamentele kwesties, zoals de werking van de wet met terugwerkende kracht en een inhoudelijke weging van het vonnis, werden daarbij zonder diepgaand debat terzijde geschoven. De politieke opportuniteit en de druk van de regering wonnen het van het inhoudelijke debat.

Dit voorbeeld staat helaas niet op zichzelf. Deze regering is een recidivist als het gaat om het onzorgvuldig omgaan met rechterlijke uitspraken. Deze zomer zette de Raad van State een streep door de vergunningen die onder andere het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie had verleend voor de bouw van een kolencentrale in de Eemshaven. De gevolgen voor het milieu waren volgens de Raad onvoldoende onderzocht. Binnen twee uur na de uitspraak wist verantwoordelijk minister Maxime Verhagen te stellen dat de uitspraak de bouw van deze centrale niet in de weg hoefde te staan. En eerder counterde de regering een aantal onwelgevallige uitspraken van het Europees Hof in Straatsburg over onder andere de manier waarop Nederland omgaat met vluchtelingen met de stelling dat het Hof zich niet met

bijzaken dient te bemoeien, daarbij en passant een motie van de Eerste Kamer naast zich neer leggend.

Rechters hebben in Nederland gelukkig niet het laatste woord als het gaat om politieke discussies, maar politici dienen zich wel rekenschap te geven van hun oordelen en deze serieus te wegen. Zeker van een regering die er op staat dat wetten worden nageleefd, had men meer mogen verwachten. Deze regering doet dat niet en ondergraaft daarmee de eigen geloofwaardigheid. Dat de kromme reparatiewet van Donner op 11 oktober in de Eerste Kamer ondersteund werd – met 38 tegen 37 stemmen – doet daar niets aan af.



'RODE' REGERING IN DENEMARKEN

Tekst: Diederik Olders Foto: GUIZIOU Franck / hemis.fr / Hollandse Hoogte

Op 15 september waren er verkiezingen in Denemarken, het land dat tien jaar een rechtse regering had met gedoogsteun van een PVV-achtige partij, de Deense Volkspartij. Aan het eind van de avond was het feest in het linkse kamp: rechts was verslagen. De nieuwe regering is inmiddels gevormd.

Door de tien jaar met een rechtse regering zouden we bijna vergeten dat er in Denemarken ook linkse partijen bestaan. Die zijn er echter wel degelijk. Tot tien jaar terug speelden de sociaal-democraten (een soort PvdA) een grote rol in alle regeringen. Er zijn daarnaast twee partijen waarmee de SP zich verbonden voelt. De oudste is de Socialistische Volkspartij (Socialistisk Folkeparti, SF). Zij waren in de jaren negentig al eens gedoogpartner van de regeringen onder leiding van de sociaal-democraten. Toen in 2005 Villy Søvndal aantrad als partijleider, begon de SF te groeien. Zijn boodschap was: maak ons groot, want wij willen een linkse regering met de sociaal-democraten. Die boodschap sloeg aan en in 2007 verdubbelde de partij haar zetels naar 23 van de 179 zetels in de Folketing, het Deense parlement.

De andere socialistische partij is de Enhedslisten, de Rood-Groene Alliantie. De geschiedenis van de Enhedslisten is vergelijkbaar met GroenLinks (opgericht eind jaren tachtig uit een veelvoud van linkse partijen), maar hoewel de partij zich duidelijk profileert op duurzaamheid en groen, vaart ze sociaal-economisch een véél linksere koers dan GroenLinks. De partij heeft geen politiek leider, maar een comité. Een aantal jaar geleden is ervoor gekozen om toch maar een 'woordvoerder' aan te stellen, die als gezicht van de partij kan dienen: de pas 27-jarige Johanne Schmidt-Nielsen. Voor de verkiezingen in september had de Enhedslisten vier zetels. Deze partijen gingen op 15 september de verkiezingen in als een rood blok. De kiezers beloonden vooral de Enhedslisten met een groei van 4 naar 12 zetels, maar de SF verloor er 7.

EEN NIEUWE REGERING

Regeringsvorming in Denemarken gaat snel. Zeker als de plannen al zo'n beetje klaar liggen. De minderheidsregering, met sociaal-democraten, SF en sociaal-liberalen is begin oktober gepresenteerd. Enhedslisten gedooft de regering. SF haalt zes ministersposten binnen (socialdemocraten elf en sociaal-liberalen van Det Radikale Venstre ook zes). Partijleider Villy Søvndal wordt minister van Buitenlandse Zaken. Internationaal secretaris Donkin is blij met het coalitieakkoord, omdat het erg lijkt op de plannen die al gepresenteerd waren. Alleen: 'De sociaal-liberalen zijn erin geslaagd om de 'miljonairstaks' en de 'bankentaks' uit de plannen te halen.' De plannen van de nieuwe regering in het kort: er wordt een miljard geïnvesteerd in wegen, treinsporen, fietspaden, renovaties van sociale woningen en verduurzaming van woningen. Dit levert banen op, en dat levert weer inkomstenbelasting en minder werkloosheidsuitkeringen op. Het doel is 135.000 extra banen. Daartoe wordt ook gekeken naar het verlagen van de inkomstenbelasting, in overleg met de sociale partners. Het Ministerie van Immigratie wordt opgeheven en de regel dat immigranten een lagere bijstandsuitkering krijgen wordt geschrapt. Ook de strenge familieherenigingsregels worden versoepeld. Het plan van de rechtse regering om permanente grensbewaking weer in te voeren wordt ingetrokken.

REGERING NAAR LINKS TREKKEN

Volgens Christian Juhl, een vakbondsman die in het parlement is gekomen, zijn er veel kiezers van SF naar Enhedslisten gegaan: 'Onze

Partij	Vergelijkbaar met	zetels	verlies/winst
Venstre	VVD	47	+1
Socialdemokraterne	PvdA	44	-1
Dansk Folkeparti	PVV	22	-3
Det Radikale Venstre	D66	17	+8
Socialistisk Folkeparti (SF)	SP (/GroenLinks*)	16	-7
Enhedslisten	SP (/GroenLinks*)	12	+8
Liberal Alliance	VVD	9	+4
Det Konservative Folkeparti	VVD	8	-10
Kristendemokraterne	(CDA)	0	0

*Zowel SF als Enhedslisten lijken in economische, sociale en internationale standpunten vooral op de SP. Wel hebben zij beide een veel groener/ecologisch profiel.

Rode blok	89
Blauwe blok	86

De Faeröer Eilanden en Groenland horen ook bij Denemarken en zijn vertegenwoordigd in het parlement. Als je die zetels erbij telt, krijg je voor de twee blokken:

Rode blok	92
Blauwe blok	87

focus op werkloosheid, ongelijkheid en klimaat heeft de echt linkse kiezers naar ons toe getrokken. Ik denk ook dat onze nauwe samenwerking met de vakbonden voor veel stemmen – vooral onder vakbondsmensen – heeft gezorgd. We hebben samen campagne gevoerd. En ik moet zeggen dat onze media-communicatie veel beter was dan in voorgaande jaren. We waren veel zichtbaarder.’ Ook Johanne Schmidt-Nielsen wordt veel genoemd als succesfactor van de Enhedslisten. Ze is jong, welbespraakt, ziet er goed uit. Toch is dat volgens Juhl vooral een poging van rechts om het succes van links te kleineren. Hij gelooft dat de inhoud doorslaggevend is geweest. Juhl is positief gestemd over de nieuwe regering: ‘Het geeft hoop dat we misschien wel de groenste regering van Europa hebben; er is een sterke focus op milieu en klimaat. Toch blijft er genoeg te wensen over: er kan meer gedaan worden voor de armsten. Wij hadden toch graag gezien dat er hogere

belastingen voor de rijksten kwamen, en dan vooral voor de grote internationale bedrijven. Ook op het punt van wereldproblemen zoals armoede als gevolg van het neoliberalisme, willen wij veel meer.’ Enhedslisten gaat de regering gedogen. Op welke onderwerpen kan de rode regering op hen rekenen? Juhl: ‘Op de meeste punten, behalve de liberale punten. De neiging tot meer integratie in de Europese Unie steunen wij zeker niet. Aantasting van het vroegpensioen kunnen wij niet steunen. Dit laatste punt ligt in de vakbonden ook helemaal niet goed. Wat we wel steunen? De klimaatstandpunten, het beleid voor migranten en armen, de initiatieven voor minder werkloosheid, onderwijsbeleid, bijstand. Ook steunen wij van harte het regeringsstandpunt dat Palestina als staat lid moet worden van de VN. Een stijging naar 1 procent van het BNP voor ontwikkelingshulp. Belangrijke stappen!’ Juhl weet dat de vakbonden

tevreden zijn: ‘Behalve natuurlijk de aanval op het vroegpensioen. Maar de vele goede punten zijn reden voor optimisme. En men ziet natuurlijk nog ruimte om in de onderhandelingen met de sociale partners een en ander binnen te halen.’

De Enhedslisten gaat ondertussen door met waar ze goed in zijn volgens Juhl: ‘Wij combineren het parlementaire met het buitenparlementaire. De eerste demonstratie is alweer geweest, juist op dat punt van het vroegpensioen, samen met vakbondsleden. Maar ook onze goede banden met ngo’s (niet-gouvernementele organisaties) gaan we inzetten. We hebben organisaties uitgenodigd om mee te denken over toekomstige politieke ontwikkelingen, en heel specifiek over de rijksbegroting van 2012. In samenwerking en van onderop gaan we er alles aan doen om de regering naar links te trekken, zoals Johanne al zei.’

HOOP VOOR CHRISTIANIA

In Kopenhagen wonen ongeveer 850 mensen in een zelfbenoemde ‘vrijstaat’ met de naam Christiania. In 1971 werd een verlaten militaire basis gekraakt en omgevormd tot een autonome wijk, waar de bewoners zelf hun regels opstellen en zich relatief weinig aantrekken van de overheid. Er is altijd wel controverse geweest rondom Christiania, vooral omdat de bewoners een gedoogbeleid voeren voor cannabis. Ook het Deense verbod op roken in openbare plekken is niet van toepassing verklaard op Christiania. Deze en andere regels worden ingesteld door een bewonersraad; de bewoners handhaven zelf. Toen in 2001 de rechtse regering aantrad werd meteen de oorlog verklaard aan de illegale activiteiten in Christiania. Volgens de regering werd er gehandeld in harddrugs, wapens en smokkelwaar. De bewoners ontkennen niet de handel in cannabis, maar stellen dat de andere beschuldigingen verzonnen zijn om politieke steun te krijgen voor een ‘harde aanpak’. Door ‘andere bezitsvormen’ in de wijk te introduceren – het bouwen van koopwoningen – en met vele, soms wel dagelijkse politie-invalen, wordt geprobeerd de gemeenschap af te breken. Er wordt op Pusher Street nog steeds gehandeld in cannabis, maar foto’s maken

is strikt verboden. Wie rondloopt met een camera zonder lensdop, wordt erop aangesproken. Hens Joan woont veertien jaar in Christiania. De idealen van destijds zijn volgens hem aan het vervagen: ‘Nog maar de helft woont hier omdat ze in de



idealen van Christiania geloven. Veel komen hier ook wonen omdat ze bij iemand intrekken, en daarna niet meer weggaan.’ Maar dat betekent niet dat de bewoners a-politiek zijn. Hens Joan: ‘Toen in 2002 de EU-top in Kopenhagen bijeen was, was Christiania het centrum voor verzet en protest. In onze gebouwen zijn grote bijeenkomsten gehouden met andersglobalisten en organisaties uit heel Europa om het te hebben over een socialer

Europa.’ Het is dan ook niet verwonderlijk dat de enige verkiezingsposters die te zien waren op het terrein die van Enhedslisten en SF zijn. Hens Joan: ‘Dat zijn de partijen waar hier op gestemd wordt. Christiania mag dan een van oorsprong anarchistisch project zijn, men is praktisch genoeg om zich te realiseren dat het hier beter gaat als de rechtse regering weg is. Iedereen die mag stemmen, stemt hier.’ De bewoners van Christiania hebben op dit moment te maken met de gevolgen van het beleid van de vorige regering. In een overeenkomst om de bouw van koopappartementen in Christiania te voorkomen,

hebben ze vóór de zomer met de vorige regering afgesproken dat ze de kans krijgen het terrein te kopen. Voor zo’n 10 miljoen euro, waarvan meer dan de helft in 2015 moet worden betaald. Zij voeren actie en verkopen nepaandelen. Zo hebben ze al 130.000 euro bij elkaar gespaard. Met leningen en opbrengsten van evenementen proberen ze genoeg geld te verdienen om iets te verwerven waarin ze niet geloven: grondbezit.

KARL MARX: ANALYSE VAN DE KAPITALISTISCHE DUALITEIT

Tekst: Geert Reuten, econoom en SP-Eerste kamerlid



Foto: Mohamad Itani / Hollandse-hoogte

In december 1999 hield persbureau Reuters een enquête onder economen gespecialiseerd in 'internationale economie' – de meesten werkten bij zakenbanken. De vraag luidde: wie is 'de' econoom van het millennium? We moeten niet al te veel waarde hechten aan de uitkomst, zakenbankeconomen blijken immers feilbaar. Hoe dan ook, dit was de top drie: 1. Smith; 2. Keynes; en 3. Marx (de plaatsen 4-6 waren voor Friedman, Schumpeter en Galbraith). Op 24 december van dat jaar rapporteerde de Volkskrant over de man op plek drie: 'Marx' revolutionaire inslag wordt hem door zakenbankierende economen graag vergeven; zijn diepe analyse van het kapitalisme wordt geroemd.' De krant citeerde econoom Jaeckel van DG Bank: 'Hij mag niet de schuld krijgen van wat anderen van zijn theorieën hebben gemaakt.'

COMMUNISTISCH MANIFEST

Laten we dan meteen maar beginnen met die revolutionaire inslag. Karl Marx is inderdaad alom vermaard door een politiek pamflet uit 1848, geschreven samen met zijn kompaan Friedrich Engels: 'Het Communistisch Manifest'. Opmerkelijk is dat in dit stuk van 30 bladzijden weinig te vinden is over wat communisme is, en nog minder over hoe een communistische economie ingericht zou kunnen worden. Maar ook in Marx' wetenschappelijk werk vinden we daarover vrijwel niets. In de 2200 bladzijden van zijn wetenschappelijk hoofdwerk, 'Das Kapital', valt de term communisme slechts in 5 voetnoten. Het is

dan ook een historische puzzel hoe het mogelijk is dat iemand die vrijwel niets over communisme schreef, daar in de twintigste eeuw in Oost én West voluit mee geassocieerd werd. In het genoemde pamflet vinden we voornamelijk een analyse van de politieke omstandigheden uit 1848, met daarnaast een samenvatting van de geschiedenisopvatting van de auteurs: het historisch materialisme. Kort gezegd stelt deze opvatting dat de economische verhoudingen in een tijd bepalend zijn voor de politieke verhoudingen. Vervolgens sommen de auteurs in één bladzijde een aantal socialistische beginselen op, zoals: staatseigendom van banken en van

productiemiddelen – om te beginnen grond, communicatie, transport – afschaffing van erfrecht, een progressieve inkomstenbelasting, afschaffing van kinderarbeid, kosteloos onderwijs voor kinderen, combinatie van werk en onderwijs voor ouderen. Dan volgt er één zin over geleidelijke groei naar communisme: 'In de plaats van de oude burgerlijke maatschappij met haar klassen en klassentegenstellingen treedt een associatie, waarin de vrije ontwikkeling van ieder de voorwaarde voor de vrije ontwikkeling van allen is.' Als we het 'burgerlijke' eraf laten dan zou deze zin zomaar in het partijprogramma van het CDA passen.

Maar we schrijven 1848: Marx was wel degelijk een revolutionair, politiek én economisch-theoretisch.

OMZWERVINGEN

Marx (1818-1883) is dertig jaar oud wanneer hij het Manifest schrijft. Hij heeft dan een woelige periode achter de rug. Hij werd geboren in wat tegenwoordig Duitsland is, waar hij rechten en filosofie studeerde en op z'n 23ste zijn doctorsgraad heeft behaald. In zijn studententijd was hij politiek actief in een beweging voor grondrechten en elementaire democratie. Deze beweging zouden we vandaag de dag als weinig opzienbarend en absoluut niet radicaal beschouwen.

Na zijn studie wordt hij redacteur van een tijdschrift dat in zijn tijd als opruiend wordt gezien – maar dat in hedendaagse politieke termen een D66-kaliber had. Hij wordt het land uitgezet, vestigt zich in Parijs en Brussel waar hij achtereenvolgens ook weer uitgezet wordt. In Parijs en Brussel komt Marx in contact met socialistische ideeën uit zijn tijd; ook begint hij een studie van de economische wetenschap. Intussen worden zijn ideeën wel radicaler. Hij meent dat de feodale regimes van zijn tijd omvergoorpen moeten worden (wie zegt hem dat vandaag de dag niet na). Tegen 1848 is Marx Brussel al weer uitgezet, hij woont vervolgens in Keulen en wordt ook daar verbannen. Hij vestigt zich dan in 1850 in Londen waar hij tot het eind van zijn leven blijft wonen.

BRITISH MUSEUM

Rond het begin van zijn Londense periode is Marx tot de overtuiging gekomen dat de politieke strijd voor weloverwogen maatschappelijke verandering gebaseerd moet zijn op een fundamentele analyse van het kapitalistisch systeem. Tegelijkertijd neemt hij afstand van ideeën – ook eigen jeugdideeën – als zou het kapitalisme aan zijn eigen tegenstellingen ten onder gaan. Zijn kompaan Engels volgt hem hierin niet. Dit vormt een impliciete breuk tussen de twee, die echter wel van invloed is geweest op het latere gedachtegoed van het 'marxisme' waarvan Engels een belangrijk propagandist was. Wat Marx en Engels blijven delen, is dat de economische werkelijkheid

door mensen gemaakt is (het is geen natuurverschijnsel) en daarom ook door mensen veranderd kan worden. In die zin – door mensen gemaakt – is de 'economie' altijd 'politieke economie'.

In Londen verschuift Marx' politieke activiteit naar de achtergrond. Het British Museum, met een gigantische bibliotheek, is decennialang Marx' dagelijkse verblijfplaats. Hij bestudeert en kritiseert de politieke economie van zijn tijd, verslindt alle vormen van empirisch maatschappijonderzoek die er in zijn tijd te vinden waren, en ontwerpt een systematisch kader voor de analyse van de kapitalistische maatschappij.

DAS KAPITAL

Geleidelijk mondt dit alles uit in zijn hoofdwerk 'Das Kapital', een werk in drie delen dat de kapitalistische economie in al zijn voegen moet beschrijven. De uiteindelijke versie beslaat 2200 bladzijden. De systematische methode van dit werk (die op zich fascinerend en inspirerend is) kent een gelaagd samenhangende opbouw binnen en tussen de delen. Dit brengt met zich mee dat de organisatie van het inhoudelijke materiaal dat hij heeft, complex is. Het werk ondergaat (afgaande op de diverse manuscripten) voortdurend begripsmatige herziening, waarbij revisies in een later deel consequenties hebben voor eerdere, en omgekeerd. In 1867 verschijnt deel I. De delen II (1885) en III (1894) verschijnen, onder redactie van Engels, postuum.

Naast de genoemde systematiek, is één aspect van de methode de zogenoemde 'immanente kritiek' (kritiek van binnenuit). Het onderzoeksobject – de kapitalistische economie – wordt geëvalueerd op grond van de normen en standaarden van het onderzoeksobject zelf. (Bij 'externe' kritiek daarentegen, zou het object op basis van de normen van de onderzoeker beoordeeld worden.) Marx kruipt dus als het ware in zijn onderzoeksobject. De systeem-eigen normen en standaarden worden doorgetrokken naar hun logische consequenties, en zo worden in voorkomend geval inconsistenties, tegenstellingen en verdraaiingen blootgelegd. Bijvoorbeeld: ondernemers die enerzijds beweren dat ze concurrentie en 'meer markt'

willen, maar tegelijkertijd voor hun eigen markt proberen concurrentie uit te schakelen door kartels of, liever nog, door een (relatief) monopolie te vormen.

GELD DOMINEERT DUALITEIT

De eerste drie hoofdstukken van Das Kapital I beschrijven het veld van het hele werk. De dingen en de processen in het kapitalisme zijn niet éénvoudig doch tweevoudig: dual. Ze zijn wezenlijk iets fysieks met nuttigheids-waarde; ook wezenlijk is hun monetaire waarde. Sterker: het tweede wezen domineert het eerste. Wat geen monetaire waarde verkrijgt, is gedoemd tot een marginaal bestaan of tot verdwijnen. Dit is 'normaal'. Echter, de dingen hebben van zichzelf geen geldwaarde, maar in het kapitalisme worden ze daartoe door de mens zelf verheven: 'gefetisjeerd'. Anders gezegd, mensen zelf maken de markt, en vervolgens wordt de markt als onontkoombaar gezien. De mens maakt het afgodsbeeld (de fetisj), aanbidt het en laat zich erdoor domineren.

Iemand die ons deze spiegel voorhoudt, wordt natuurlijk niet onmiddellijk op het schild geheven, want die spiegel is hoofdpijnigend. Tsja, onze fetisj, maar het kan toch ook niet anders? We moeten toch wel in het geld geloven en dit de maatstaf laten zijn van wat we wel of niet produceren – van wat we doen en laten?

In zijn boek brengt Marx deze onwelkome boodschap in aansluiting op de arbeidswaardetheorie van zijn tijd. Smith en Ricardo poneerden dat 'waarde' uiteindelijk voortgebracht wordt door arbeid. Marx stemt in met die visie, maar de strekking die hij eraan verbindt is dat arbeid geldmaker wordt.

ANALYSE PRODUCTIEPROCES

Arbeid geldmaker? Wat het meeste winst oplevert komt in de schappen terecht, komt in de markt terecht. Wat het meeste winst oplevert, wordt geproduceerd. Maar waar komt die winst vandaan? Maatschappelijk gezien (macro) is dit niet te reduceren tot vraag en aanbod in de markt. Marx is de eerste econoom die een nauwgezette analyse van het kapitalistische productieproces onderneemt. Dáár wordt in zijn visie de potentiële winst geproduceerd. Uiteindelijk

doordat arbeiders minder betaald krijgen dan ze produceren. De arbeider verkoopt/verhuurt zijn arbeidsvermogen tegen een loon. Dit is het statische deel van de arbeids-overeenkomst (bijvoorbeeld € 2500 voor 160 verkochte uren per maand). Het dynamische deel ligt in het gebruik van die verkochte uren. Er wordt voor méér dan € 2500 toegevoegde waarde geleverd naar gelang het bedrijfsmanagement in staat is om in het productieproces de arbeidsintensiteit te beheersen en op te voeren. Dit is niet slechts een kwestie van de lopende band wat hoger afstellen (dat kan) maar vooral van de organisatie van het proces – zoals minder wachttijden waarin je op verhaal had kunnen komen – inclusief de organisatie van de techniek. De aldus geproduceerde waarde, uitstijgend boven de waarde van het loon, noemt Marx de ‘meerwaarde’ (dus toegevoegde waarde = loonwaarde + meerwaarde). Het zodanige gebruik van de arbeid noemt hij ‘exploitatie’. Uit de meerwaarde wordt de interest betaald en de rest is de winst. Uit de winst wordt geïnvesteerd. De arbeid produceert dus de investeringswaarde. Daaruit wordt geïnvesteerd, waarmee bedrijven c.q. aandeelhouders vervolgens hun inkomensaandeel rechtvaardigen. De door de arbeid geproduceerde meerwaarde valt immers toe aan het bedrijf c.q. de aandeelhouders. Dat is ‘normaal’.

Ik maak een klein uitstapje. Marx gebruikt de term exploitatie (Duits: Exploitation) en incidenteel ook ‘uitbuiting’. Is dit nu een neutraal woordgebruik of juist niet? De term heeft uiteraard een lading. Maar de term ‘evenwichtsloon’ heeft in onze cultuur evenzeer een lading: net zo positief en nastrevenswaardig als een ‘evenwichtig karakter’. Als je het proces ziet zoals Marx het ziet, dan vergt de neutraliteit een daarop

afgestemde woordkeus. Dat levert ook weer een nare spiegel.

In ieder van de drie delen van Das Kapital staan over het productieproces, steeds vanuit ander perspectief, honderden bladzijden analyse. Technische ontwikkeling en de organisatie op de werkvloer staan daarbij centraal, maar ook de bedrijfsinterne financiële organisatie in verband met bijvoorbeeld de duur van productieprocessen en de onderdelen ervan. Deze technische ontwikkeling is niet neutraal, en niet-autonoom, maar selectief afgestemd op het winstmotief, de productie van meerwaarde. De analyse van het productieproces vloeit logisch voort uit de systematische opbouw van Marx werk. Niettemin is de analyse opmerkelijk als we bedenken dat het productieproces in de neoklassieke theorie doorgaans slechts als een ‘black box’ wordt behandeld waarin inkomen (**Y**) wordt gezien als een functie van Arbeid (**L**) en Kapitaal (**K**): ($Y = f(K;L)$).

TECHNIEK, GROEI, CYCLI

Marx is de eerste econoom die technische ontwikkeling niet slechts op bedrijfsniveau maar ook op macroniveau in de economische theorie introduceert. De beschrijvingen beginnen kwalitatief, maar op uiteenlopende wijzen probeert hij vervolgens ook allerlei vormen van kapitaal-arbeid-verhoudingen te kwantificeren. Vooral de consequenties ervan. Hij verbindt technische ontwikkeling met concurrentie, met economische groei en met conjuncturele ontwikkeling. Van ieder van de laatste twee laat ik de lezer beknopt wat proeven. Marx poneert de in Figuur 1 weergegeven samenhang tussen technische ontwikkeling en accelererende economische groei (Das Kapital I, Divisie 7-8; in de Engelse vertaling samen Divisie 7). De

nuance dat hetgeen Marx de ‘technische samenstelling van het kapitaal’ noemt (de verhouding productiemiddelen/arbeid [**PM/L**]), net wat anders is dan de neoklassieke verhouding **K/L**, laat ik hier buiten beschouwing. Marx formuleert deze samenhang inderdaad in termen van groeiverandering (Δ).

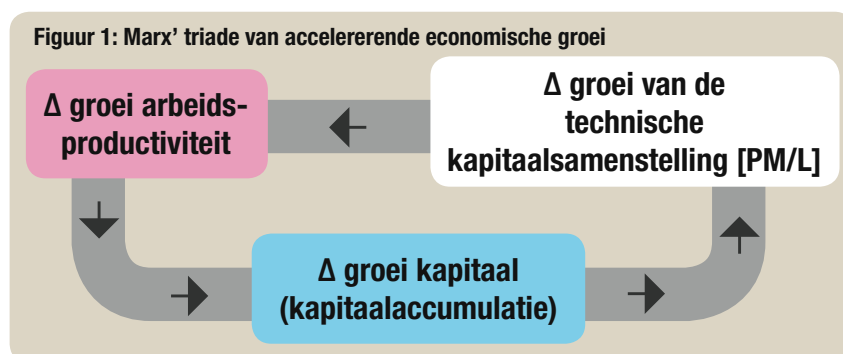
De verbinding naar conjunctuur is zeer beknopt als volgt (in dit korte bestek geef ik niet alle condities aan).

- In Marx’ visie is technische ontwikkeling relatief arbeidsuitstotend [**PM/L** ↑].
- Deze technische ontwikkeling genereert zo op termijn toename van werkloosheid met neerwaartse druk op de lonen.
- Deze heeft een cyclisch effect, waardoor er cyclische kapitaalgroei is.
- Cycli gaan gepaard met kapitaalconcentratie (Marx gebruikt de term ‘centralisatie’) door overnames en fusies in de recessieperiode.

Hieraan vastknopend: hoewel Marx niet voorzag dat concentratie eveneens strategisch geëntameerd kan worden (en dus ook in groeiperiodes voorkomt) was hij ook hier weer een van de eersten die liet zien dat monopoliseringskrachten eigen zijn aan de ‘vrije markteconomie’.

CONJUNCTUURANALYSE MET EEN TWEE-SECTOR MACRO-MODEL

De behandeling van conjunctuur in Das Kapital I is micro-achtig (zeg ik met enige aarzeling; preciezer gaat het Marx daar om de ‘modale’ onderneming). In Das Kapital II toont Marx zijn fenomenale macro-economische vermogens. Daar komt hij als eerste econoom met een macro-economisch twee-sector-model, door Marx aangeduid als ‘reproductieschema’. De term model bestaat dan nog niet in de economie. Marx’ term ‘schema’ wordt aanvankelijk overgenomen door Tinbergen, grondlegger van de econometrische modelbouw. Marx’ model omvat een investeringsgoederensector en een consumptiegoederensector. De interactie van die twee sectoren geeft inzicht in een reeks dynamische kwesties. Bij investeringsgroei stijgen, maar vooral ook bij investeringsafzwakkingen ontstaat er zogenoemde ‘disproportionaliteit’ tussen de sectoren met cyclische repercussies.



Het model laat zien dat groei kan resulteren in ‘bottlenecks’ (lastig maar overkomelijk), doch dat het kapitalistisch systeem zelfversterkende negatieve spiralen ontwikkelt bij groeidaling. (Het milieu stond indertijd niet in de belangstelling. Op basis van Marx’ model kunnen we zien dat structurele groeidaling, of zelfs maar stagnatie, niet te combineren is met kapitalisme.)

Das Kapital II wordt in 1885 gepubliceerd. Zoals te verwachten kreeg het model grote invloed onder marxistische economen (waaronder Rosa Luxemburg). Maar spoedig na publicatie kwam het in handen van de Russische conjunctuurtheoreticus Tugan-Baranowski die aan de hand van het model de ‘reële’ en monetaire interdependentie van de kapitalistische economie liet zien, en voorts hoe partiële overproductie overgaat in algemene overproductie. Tugan-Baranowski was vervolgens weer direct en indirect van invloed op conjunc-

Klassieke en neoklassieke economen zien kapitaal als iets fysieks (productiemiddelen). Herhaaldelijk komen ze daarmee in de knoop omdat kapitaal immers ook (of juist?) monetair is. Marx’ visie op dit punt is verbluffend eenvoudig en realistisch als je die een keer doorgrond hebt. Kapitaal heeft niet één vorm maar het doorloopt voortdurend een circuit. Zie Figuur 2.

In deze schematische weergave staat

- **M** voor kapitaal in monetaire vorm,
- **C_i** voor kapitaal in fysieke inputvorm (met **PM** voor productiemiddelen en **AV** voor aangeschaft arbeidsvermogen),
- **PP** voor kapitaal in productieproces (de ‘werkvloer’), en
- **C_j*** voor kapitaal in fysieke outputvorm.

Met geldkapitaal (**M**) kopen ondernemers productiemiddelen en arbeidsvermogen (**C_i**), dan volgt de productie (**PP**) met als resultaat het product **C_j*** dat op de markt omgezet wordt in geld (**M***).

het aantrekken van additioneel kapitaal uit de maatschappelijke bruto-stroom.)

Kapitaal doorloopt continu én simultaan dit circuit van metamorfoses. Je kunt dit circuit in gedachten even stilzetten, maar dan kom je niet uit bij bijvoorbeeld **C_i** (de tegenhanger van de neoklassieke **K**) doch bij het geheel op dat moment. ‘Stilzetten’ doet een bedrijf als het bijvoorbeeld op 31 december de balans opmaakt en het hele bedrijf monetair waardeert. Op de activa-zijde zien we dan de weerslag van het gehele circuit op dat moment:

- kas/bank [fractie **M**];
- productiemiddelen en grondstofvoorraad [fractie **C_i**];
- onderhanden werk [fractie **PP**];
- voorraad eindproduct [fractie **C_j***].

Dit alles is de doorsnede van kapitaal. Anders gezegd, ‘kapitaal’ is in essentie een simultaan proces. En, zoals Marx het puntig zegt, het kapitalistisch productieproces betreft in wezen de productie van kapitaal – productie van kapitaaltoename. Arbeid en goederenoutput zijn voor een bedrijf slechts duale instrumenten (zie kopje ‘geld domineert dualiteit’).

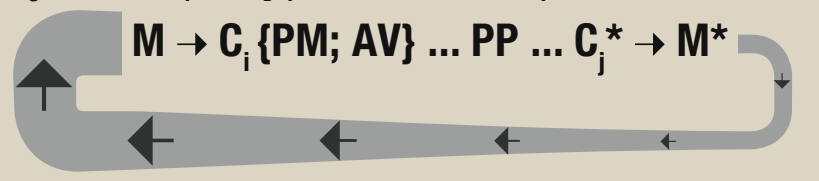
Het is boeiend om deze inzichten uit een 125 jaar oud boek te kunnen halen. Interessant is ook dat er in Marx z’n macro-economie (de term bestond toen nog niet) een vrij direct begrijpelijk verband met de bedrijfseconomie is. Fijn voor scholieren en studenten, aangenaam voor docenten, inspirerend voor onderzoekers, aantrekkelijk voor zakenbankeconomen.

SCHATPLICHTIG

Marx’ Das Kapital is zeker geen gemakkelijk werk en daarom berusten veel ideeën erover op tweedehands kennis. Maar niet slechts hierom vonden veel van de grote economen het doorheen de 20e eeuw ingewikkeld om schatplichtigheid aan Marx te bewijzen. Ingewikkeld: als ‘het Oosten’ krom naar Marx verwijst, hoe kan ‘het Westen’ dan recht verwijzen? Pragmatische zakenbankeconomen hadden daar aan het eind van die eeuw minder moeite mee. Dat is dan weer te prijzen.

Bovenstaand artikel verscheen in een iets uitgebreidere versie in: Tijdschrift voor het Economisch Onderwijs, 111/4, augustus 2011, blz. 5-9

Figuur 2: Marx’ kapitaalebegrif: circuit van simultane kapitaalvormen



tuurtheoretici zoals Spiethoff, Cassel, Aftalion, W. Mitchell, Schumpeter en J.M. Keynes. Niet verwonderlijk schrijft neoklassiek econoom en Nobelprijswinnaar Samuelson in 1974: ‘On the basis of his schemes of reproduction one can claim immortal fame for Marx.’

Marx’ reproductiemodel kreeg nog een tweede theoretische vertakking. Op basis ervan ontwikkelde Leontief zijn input-output-model (dit leverde hem een Nobelprijs op) dat tegenwoordig nog steeds een belangrijk instrument voor de nationale economisch-statistische analyse is. Dan nog een anekdote. Toen Roy Harrod zijn beroemde ‘knife edge’ groeimodel had ontwikkeld en het trots aan Joan Robinson liet zien (zij had Das Kapital gelezen, Harrod niet) sprak zij hem toe: maar Roy, dit is wat Marx zeventig jaar geleden al met zijn reproductieschema’s liet zien!

KAPITAALCIRCUIT

Als laatste onderwerp licht ik opnieuw wat uit Das Kapital II (Divisie I ervan).

Kapitaal ondergaat voortdurend ‘metamorfoses’, weergegeven door → en

De twee pijlen → staan voor ‘markttransactie’.

Het teken ... staat voor bedrijfsinterne ‘overgang’ (geen markt).

Het teken * staat voor toename. Dus **C_j* > C_i** en **M* > M**. In termen van monetaire waarde hebben we **M = C_i** en **C_j* = M***.

Eerst over dit laatste. Hier zien we Marx’ visie dat de meerwaarde (**ΔM**; **M* = M + ΔM**) niet het resultaat is van markttransacties maar van het productieproces (zie kopje ‘analyse productieproces’). Nogmaals: in zijn visie is het uiteindelijk de arbeid, en uitsluitend arbeid, die deze meerwaarde voortbrengt. (Dit laatste was ook de visie van Smith en Keynes, de nummers 1 en 2 uit het zakenbankeconomenlijstje.) Ik herhaal dat deze meerwaarde gelijk is aan de bruto winst (ingehouden winst en dividend) plus de interest. (De stroom ← is ‘netto’; ik zie af van de complicatie van

DE RONDOS: LINKSE PUNK IN DE JAREN ZEVENTIG

Tekst: Sjaak van der Velden

Money enough to buy the complete works of
Marx & Engels
You are the leftwing elite
the communist superstars
scared of working people
and kissing Lenin's arse
you are all fucked up students
with a good job in sight
that is where it all ends
a big black desk to hide behind
live on backroom meetings
locked up in isolation fractions
don't really like those class war things
rather have soft-edged action
preaching stolen quotations
you're rights in left-disguise
we're paying your frustrations
you sell us out at any price
we don't want no parlour-socialist
but Mao and Marx are alright
we don't want no spastic fist
punx of all countries unite!

*Geld genoeg om het verzamelde werk van Marx en Engels te
kopen*

*Jullie zijn de linkse elite,
De communistische supersterren.
Bang van echte arbeiders
Maar wel dwepen met Lenin.
Jullie zijn klote-studenten
Die later een goede baan krijgen.
Dat is jullie toekomst:
Een groot bureau om je achter te verschuilen
En achterkamertjespolitiek.
In jullie gesloten sektes
Houden jullie eigenlijk niet van de klassenstrijd.
Jullie willen liever geen harde actie
Maar wel met citaten strooien.
Jullie zijn rechts, vermomd als linksen.
Wij betalen voor jullie frustraties
Want je verkoopt ons aan de hoogste bieder
We willen geen salon-socialist
Maar Mao en Marx zijn oké
We willen geen spastische vuist in de lucht.
Punx aller landen verenig je!*



De liedtekst van deze Rijke Rooie Leven is van de Rotterdamse punkgroep de Rondos. Eind jaren zeventig, begin jaren tachtig, vormden zij de voorhoede van de politieke punk in Nederland. In een, voor die tijd, verschrikkelijk hoog tempo gespeelde korte nummers die vaak over de politieke problemen van toen gingen. De Koude Oorlog, vivisectie, drugs, kraken, maar dus ook het wantrouwen tegen linkse studenten, zijn enkele van de onderwerpen die zij behandelden. De jongens van de Rondos maakten niet alleen muziek, maar via hun uitgeverij Raket ook een tijdschrift, posters, buttons en boeken. Alles in eigen beheer.

Toen ik de lp van de Rondos weer eens uit de kast haalde, vroeg ik me af wat er van hen geworden is. De inmiddels ouder geworden mannen van de Rondos en dus ook Raket blijken tegenwoordig zelfs een eigen website te beheren, hoewel de band en uitgeverij al heel lang niet meer bestaan.

HET RIJKE ROOIE LEVEN

DEEL 72

Via www.rondos.nl heb ik contact met een van hen gelegd. Op naar de hoofdstad, waar de vroegere zanger van de Rondos nu als beeldend kunstenaar de kost verdient. Op een bovenverdieping had ik daar een gesprek met Johannes van de Weert.

Hoe zijn de Rondos ontstaan?

‘We studeerden aan de Kunstacademie in Rotterdam en zijn er toch wel een beetje bij toeval ingerold. We waren een groepje gelijkgestemden, dat de opleiding maar saai vond. We wilden geen atelierkunstenaar worden, maar de boel opschudden. In 1978 suggereerde een docent dat we wel een band zouden hebben en of we bij een bijeenkomst konden optreden. Nou hadden we helemaal geen band, maar we vonden het wel een uitdaging. We hebben in korte tijd een band uit de grond gestampt, snel tien nummers geschreven en flink geoefend. Dat was in de tijd van de opkomende punk en daar haalden we onze inspiratie vandaan. Om dat goed te doen, moest een van de bandleiden zelfs zijn baard eraf halen. Wel was het zo dat de meesten van ons een muziekopleiding volgden, wat ons onderscheidde van de meeste punkbandjes. Het gold trouwens niet voor mij, vandaar dat ik zanger ben geworden, want een instrument bespeelde ik niet.’

Toch werden jullie een soort bolwerk van linkse punk.

‘We waren allemaal al links. Zelf ben ik als 17-jarige nog lid geweest van de KEN-ml (de voorloper van de SP) en we maakten ons zorgen over het verhardende klimaat eind jaren zeventig. De werkloosheid was groot, in Engeland kwam Thatcher aan de macht en hier had je bijvoorbeeld de zaak van het beroepsverbod voor hoofdagent Kalma in Rotterdam. We maakten ons echt zorgen over het opkomende fascisme. Toen we een leegstand pand in de wijk Schoonderloo vonden, hebben we dat van de gemeente in bruikleen gekregen. Daar begonnen we een leefgemeenschap waar wonen, werken en politiek hand in hand gingen.’

Dus jullie waren ook onderdeel van de Rotterdamse kraakscene?

‘Zeker. Die was niet zo groot hoor. Het was een kleine gemeenschap waarin iedereen elkaar kende, maar we waren

wel heel actief. Zo organiseerden we in 1979 een benefietconcert voor de stakende havenarbeiders. Daar had ik wel wat mee omdat mijn vader ook havenarbeider was. Er waren ook stakers aanwezig, nou die keken hun ogen uit. We haalden toen ongeveer 600 gulden op met optredens van de Rondos, Tändstickershocks, Sovjets, Bunker, Jozef Kip Quartet, The Bugs, Infexion, en Krash on Poland.’

Dat is een hele mond vol, waar kwam jullie naam eigenlijk vandaan?

‘Eerst heetten we ook anders. Pull... Use... Destroy, dat hadden we gevonden op de verpakking van een schoonmaakmiddel. Al snel kozen we voor Rondos omdat we die massaal aten in de kantine van de kunstacademie. Een belachelijke naam natuurlijk. In 1980 was het eigenlijk over met de Rondos. We gingen ons steeds meer ergeren aan de tweedeling in de punkscene waarbij een groot deel het vooral als een soort folklore zag, wij wilden er iets meer mee.’

Jullie hebben ook een dik boek geschreven over de geschiedenis van de linkse beweging in Rotterdam. Hoe kwamen jullie ertoe om zo'n groot project aan te pakken?

‘We zagen in de kraakbeweging ontruiming en politiegeweld en vroegen ons af hoe dat vroeger was. We kwamen erachter dat in Rotterdam in de jaren dertig huurstakingen zijn geweest waar de politie ook fors optrad. We bedachten toen dat het wel leuk zou zijn om mensen te interviewen die die tijd nog hadden meegemaakt en daar over wilden vertellen. Mijn moeder kwam uit Crooswijk en zo kwamen we aan een paar namen. Maar het liep al snel uit de hand en het project dijde flink uit. We waren natuurlijk geen professionals op dat gebied, maar namen er de tijd voor om mensen hun verhaal te laten vertellen. Daar ging het ons ook om: hoe hebben die mensen het beleefd. We waren niet zo eigenwijs om hun verhalen te controleren. Soms was het moeilijk om het vertrouwen van de geïnterviewden te winnen, maar dat was dan mooi als het wel lukte. Dan vertelden ze dingen die ze de eerste keer niet wilden loslaten.’

Die mensen worden alleen met hun voornaam in het boek genoemd.

‘In de kraakbeweging was het gewoonte om alleen je voornaam te noemen of een bijnaam, ook als je werd aangehouden. Dat sloot wel aan bij het wantrouwen van veel van de geïnterviewden, die natuurlijk heel heftige dingen hadden meegemaakt, tijdens de crisis, in de oorlog en sommigen ook daarna nog.’

Het is een dik boek geworden, met veel illustraties.

‘We hebben wel archiefmateriaal gebruikt, maar de belangrijkste illustraties hebben we van de mensen zelf gekregen. Soms kwamen na de gesprekken ineens foto's op tafel die we dan mochten lenen om te gebruiken, een andere keer moest ik bij de mensen thuis een heel verhaal overschrijven omdat ze niet wilden dat het hun huis verliet. Nadat we de interviews hadden afgenomen, tikten we de tekst uit en dan lieten we het eerst weer aan ze lezen. Een heidense klus.’

Maar goed, er ligt dan ook een heel mooi resultaat, waar mensen nog steeds plezier van hebben.

‘We deden echt alles zelf. De teksten, de illustraties, de opmaak, het drukken en de verspreiding. We hadden met Raket dan ook een echte uitgeverij. Dit boek was een van de uitgaven die we in een aantal jaar hebben gemaakt. Alles bij elkaar hebben we meer dan 100.000 exemplaren van onze boeken, fanzines, strips en affiches gemaakt.’

We zitten nu in Amsterdam, hoe ben je hier terechtgekomen?

‘De kraakbeweging was hier veel groter dan in Rotterdam en daar wilde ik eigenlijk bij zijn. Dus verhuisden we op een gegeven moment. De uitgeverij fuseerde toen ook met de Amsterdamse uitgeverij Lont, maar in 1987 was het allemaal afgelopen. We gingen allemaal onze eigen weg en ik ben hier blijven hangen.’

Het boek ‘Rood Rotterdam’ is te vinden op www.onvoltooidverleden.nl

FNV LEF, EEN VAKBOND VAN Z'N MENSEN



**RON MEYER
BESTUURDER FNV BONDGENOTEN
EN SP-FRACTIEVOORZITTER IN
HEERLEN**

Er is een strijd gaande in de vakbeweging. Een richtingenstrijd. Volgens sommigen is de FNV onherstelbaar beschadigd en zelfs terminaal. Niets is minder waar. Het zijn de onvermijdelijke barensweeën van de nieuwe vakbeweging.

Het zou allemaal de schuld zijn van de federatiestructuur. Van Henk versus Agnes. En natuurlijk van het grote rode gevaar: de SP die alles overneemt van de PvdA. Dat laatste is bijna cabaretesk. Al is het maar omdat de vakbeweging niet verweten kan worden dat de PvdA op uitermate succesvolle wijze een steeds groter deel van de achterban van zich vervreemdt. En evenmin dat de leden een groeiend vertrouwen hebben in andere politieke partijen.

Wie zich desondanks op dit soort afleidingsmanoeuvres concentreert, vindt ongetwijfeld een stok om mee te slaan. Maar het is net als in een vliegtuig vlak voor de landing. Je denkt dat je de grond al hebt gevoeld, maar je scheert er nog altijd tientallen meters boven.

De Nederlandse vakbeweging was decennialang relatief machtig. Anders dan in andere Europese landen was zij niet afhankelijk van massa-protesten. Ze mocht aan tafel zitten. Het Grote Geld leefde zich uit op de maatschappelijke Design-afdeling en de vakbeweging mocht sleutelen in de Reparatieput. En ze deed dat niet eens onverdienstelijk. Het probleem is echter dat de vakbeweging zo vaak in die put zit dat mensen haar niet meer herkennen als ze eruit is. Ze spreekt de taal van de reparatie en niet de taal van de maakbaarheid.

In mei 2011 reageerde Hans van der Steen van bazenclub AAVN in Nieuwsuur op de keuze van FNV Bondgenoten om de succesvolle aanpak in de schoonmaak in meer sectoren toe te passen: 'Het zou een ramp zijn, ik hoop vurig dat dit tot incidentele gevallen beperkt blijft.' Toen Walter Dresscher, voorzitter van de lerarenvakbond AOB zich recent liet ontvallen dat zijn schrikbeeld 'mensen met vlaggen op straat' is, leek die uitspraak veel op die van Van der Steen. Het zijn de stuip trekkingen van de oude polder. De gezichtsloze institutie voelt dat de afstand tot veel mensen zo groot is geworden dat alleen spreken van rampen en schrikbeelden nog helpt.

In maart 2010 verbleven honderden schoonmakers vijf dagen en nachten op Utrecht CS. Niet voor de lol. Het was een 'Occupy'tje' nog ver voordat iemand van de Occupy-beweging gehoord had. Ghanese vrouwen, Marokkaanse mannen, Turkse families, Groningers, Brabanders en zelfs Limburgers. Wat ik altijd al wist, of op z'n minst hoopte, gebeurde vlak voor mijn ogen. Als mensen een gezamenlijk doel hebben, vormen kleur, godsdienst en tongval géén onoverbrugbare kloof. Integendeel: ze vormden de kleurrijke vaandels van een energiek en onverslaanbaar

legioen. Deze vakbond was niet van de managers. Niet van de onderhandelaars. Deze vakbond was en is van z'n mensen.

Voor sommigen is die identiteit een ramp en een schrikbeeld. Maar voor velen een zegen. 'Voor de eerste keer in mijn leven heb ik het gevoel dat we serieus genomen worden. Dat ik dingen kan die ik nooit voor mogelijk hield', sprak schoonmaker Kapi Lijfrock toen ik hem een half jaar geleden thuis bezocht. 'Ik wist altijd al wat hij in zich had, Kapi wist het alleen zelf nog niet', vulde zijn vrouw aan.

Elk instituut dat onherkenbare deeltjes sluit, krijgt vroeg of laat te maken met die 'clash'. Als die botsing wordt gekanaliseerd door een politieke partij die niet tot de gevestigde orde behoort, wordt het 'onbehagen' genoemd. Veel actuele maatschappelijke botsingen gaan over identiteit. Over een behoefte om er weer bij te horen.

Democratie is afdwingen dat je erbij hoort. Democratie is ertoe willen doen. Als de FNV ertoe wil doen, zal ze lef moeten tonen. Ze zal weer van haar mensen moeten worden. Ze zal de kassière, fietsenmaker, callcenter-medewerker en zzp'er duidelijk moeten durven te maken dat voor niets de zon opgaat. Het Tijdperk van de afstandelijk Manager is voorbij. Leve FNV Lef en de veroverende vakbeweging!